

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра політології та публічного управління**

На правах рукопису

БЕЦЕЛЮК ВАЛЕНТИНА ВОЛОДИМИРІВНА

**ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА
ГРОМАДСЬКОСТІ В УКРАЇНІ**

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма: «Державна служба»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

Надюк Зіновій Олександрович,
доктор наук з державного управління,
доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

засідання кафедри політології та публічного управління

від

2025 р.

Завідувач кафедри

проф. Бусленко В. В.

ЛУЦЬК – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ І ГРОМАДСЬКОСТІ.....	6
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ	
2.1 Європейські стандарти взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості.....	14
2.2. Нормативно-правове забезпечення взаємодії органів місцевого самоврядування і громадськості в Україні.....	23
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ	
3.1 Інструменти взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості	35
3.2 Особливості взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю в умовах воєнного стану	42
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними викликами, що постають перед державою в умовах соціально-економічних змін, децентралізації влади та воєнного стану. Взаємодія між органами місцевого самоврядування та громадськістю є критично важливою для розвитку демократичного врядування, підвищення ефективності прийняття рішень та реалізації державної політики на місцевому рівні.

Залучення громадськості до процесів управління сприяє зміцненню довіри між владою та громадянами, прозорості та підзвітності органів влади. У контексті децентралізації в Україні значно розширюються повноваження місцевих громад, що вимагає нових механізмів взаємодії між місцевими органами влади та населенням для вирішення нагальних соціальних і економічних проблем. Питання безпеки, соціальної підтримки та відновлення інфраструктури стають ключовими в умовах війни, що підвищує значення співпраці влади і громадськості у прийнятті рішень, реалізації соціальних ініціатив та мобілізації ресурсів.

Залучення громадськості до процесів прийняття рішень сприяє підвищенню прозорості та підзвітності влади, зменшенню корупційних ризиків, а також підвищенню рівня довіри до місцевих органів. Крім того, участь громадськості в управлінні є важливою умовою реалізації принципів сталого розвитку та розвитку громадянського суспільства.

Дослідження цього питання сприятиме вдосконаленню механізмів комунікації між місцевими органами влади та громадянами, що необхідно для підвищення ефективності врядування, зміцнення соціальної згуртованості та демократизації суспільства.

Метою дослідження є аналіз теоретичних і практичних аспектів взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості в Україні, визначення основних проблем та шляхів удосконалення механізмів такої взаємодії, зокрема в контексті забезпечення ефективного демократичного врядування, участі

громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні та впровадження європейських стандартів публічної участі.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі *завдання*:

- визначити теоретико-методологічні засади дослідження взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості;
- розкрити сутність європейських стандартів взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості;
- здійснити аналіз та визначити особливості нормативно-правового забезпечення взаємодії органів місцевого самоврядування і громадськості в Україні;
- визначити основні інструменти взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості;
- розкрити особливості взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є органи місцевого самоврядування як інститути демократичної держави.

Предметом дослідження є інструменти, форми та особливості взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості в Україні в контексті нормативно-правового забезпечення, розвитку громадянського суспільства та демократичних процесів.

Методологія дослідження. Методологічна основа магістерської роботи базується на комплексі наукових підходів та методів дослідження, які забезпечують всебічне вивчення взаємодії органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства. Основні елементи методологічної основи включають: *системний підхід* – дослідження взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськістю як частини загальної системи управління на місцевому рівні, що дозволяє розглядати ці суб'єкти як елементи однієї системи, що взаємодіють для досягнення спільних цілей; *інституційний підхід* – аналізує правові та організаційні аспекти функціонування місцевого самоврядування в контексті взаємодії з громадськістю; *компаративний метод* –

порівняння механізмів та практик взаємодії органів місцевого самоврядування і громадянського суспільства в Україні; *структурно-функціональний аналіз* дав можливість проаналізувати функціональну складову взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості; за допомогою аналізу та синтезу сформульовано висновки.

Також у роботі враховується сучасний нормативно-правовий контекст, що регулює діяльність органів місцевого самоврядування та механізми взаємодії з громадськістю, включаючи законодавчі акти та міжнародні угоди, підписані Україною.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у виявленні нових підходів до співпраці між органами місцевого самоврядування та громадськістю, включаючи цифрові технології, громадські бюджети, петиції, консультації, платформи участі; оцінці результативності різних форм участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні у мирний час та в умовах воєнного стану; розробці рекомендацій для оптимізації взаємодії на основі врахування особливостей українського законодавства і місцевих умов.

Практична цінність роботи полягає в можливості використання результатів дослідження органами місцевого самоврядування для поліпшення механізмів взаємодії з громадськістю, сприяння їх відкритості, прозорості та підзвітності; у розробленні рекомендацій щодо активного залучення громадян до процесу прийняття рішень, участі у громадських слуханнях, консультаціях та інших формах участі; може бути корисним у впровадженні сучасних цифрових інструментів, таких як електронні петиції, платформи для громадських обговорень та інші механізми цифрового діалогу тощо.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти магістерської роботи апробовано на IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень».

Структура дослідження. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дослідження становить 60 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ І ГРОМАДСЬКОСТІ

Результативна взаємодія місцевої влади з громадськістю – важливий елемент демократичного врядування. Для її забезпечення слід впроваджувати прозорі й підзвітні механізми участі громадян у прийнятті рішень, що зміцнює довіру до влади та сприяє розвитку громадянського суспільства.

В Україні ця взаємодія є пріоритетом реформ, спрямованих на демократизацію, підвищення відкритості влади та посилення ролі громадськості. Вітчизняні підходи базуються на принципах демократичного врядування, адаптованих до сучасних умов країни.

Теоретичною базою дослідження є концепції партисипативної демократії та належного врядування. Партисипативна модель передбачає активну участь громадян у формуванні й реалізації політики не лише через вибори, а й безпосередньо на різних рівнях управління. За визначенням В. Бортнікова, це форма самоуправління, де громадяни діють напряду, а не через обраних представників [1, с. 46].

Партисипативна демократія – це форма управління, що поєднує елементи прямої та представницької демократій, ґрунтуючись на активній участі громадян. Вона сприяє формуванню відповідального суспільства, розвитку політичної культури й соціальної активності. Найефективніше ця модель працює на місцевому рівні, хоча має приклади впровадження і на національному.

Концепція належного врядування (*Good Governance*) визначає умови взаємодії громадян і влади, базуючись на таких принципах, як прозорість, підзвітність, ефективність, верховенство права, етичність, інклюзивність, дотримання прав людини та раціональне використання ресурсів [2].

У філософії взаємодія (інтерація) розглядається як взаємовплив і взаємозалежність суб'єктів. У сфері управління вона означає узгоджену діяльність елементів системи, як всередині неї, так і у взаєминах із зовнішнім середовищем [3].

У сфері управління взаємодія розглядається як узгоджений зв'язок між елементами системи, що забезпечує їхнє спільне функціонування та взаємне доповнення як всередині системи, так і у зв'язках із зовнішнім середовищем [4].

Основними рисами взаємодії науковці вважають: міжсуб'єктні зв'язки, спільність завдань, узгодженість дій, ієрархічність, а також нормативне регулювання процесу [5].

О. Бабінова ототожнює взаємодію з громадськістю з поняттям PR, підкреслюючи її роль у комунікації влади з суспільством через інформування. Проте, на її думку, це лише частина ширшого процесу, а не його фінальний результат [6, с. 348].

Інший український дослідник, М. Кононенко вважає соціальне партнерство ефективним інструментом залучення громад до управління, що сприяє демократизації, розвитку громад і впровадженню принципів партнерського врядування [7].

Взаємодія – це постійна співпраця між владою та громадськістю, що базується на відкритості, прозорості й спрямована на спільне розв'язання актуальних питань. Вона забезпечує двосторонній вплив і дозволяє реалізувати громадський контроль над владними структурами.

На відміну від PR, взаємодія передбачає не лише інформування, а й спільний пошук рішень. Влада має ініціювати залучення громадян до прийняття рішень, створюючи умови для участі. Успішна взаємодія перетворює громадськість з об'єкта управління на активного суб'єкта, здатного впливати на політику та формувати пропозиції [6].

Таким чином, функція влади – забезпечити механізми для участі громадян, що відповідає положенням Конституції України про народ як джерело влади [8].

Відповідно до Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах чинного законодавства. Це закріплює підґрунтя для взаємодії між громадою та органами місцевого самоврядування (ОМС), яка може здійснюватися як у формі управлінського впливу на громаду, так і шляхом її активної участі в ухваленні рішень.

Громада має можливість реалізовувати свої права як безпосередньо – через громадські слухання, збори чи місцеві референдуми, так і опосередковано – через представницькі органи. Таким чином, вона виступає не лише об'єктом управління, а й активним суб'єктом демократичного процесу [9].

Комунікація між ОМС та громадянським суспільством виконує дві ключові функції: на щоденному рівні – забезпечує соціальну стабільність і узгодженість інтересів, а в стратегічному вимірі – сприяє покращенню якості життя громадян через створення безпечного та сприятливого середовища для розвитку.

Такі підходи відповідають концепції сталого людського розвитку й підтримують трансформацію моделі врядування в бік учасницької демократії. Полісуб'єктна взаємодія дозволяє залучити ширше коло зацікавлених сторін до процесу прийняття рішень і сприяє подоланню розриву між владою та суспільством [10].

З функціональної точки зору взаємовідносини органів публічної влади з громадськістю слід розглядати як процес міжгрупової комунікації, що виконує низку ключових функцій. Серед них: забезпечення ефективного інформування населення через медіа-канали, контроль за суспільними настроями та громадською думкою, захист прав і реалізація інтересів громадян, а також формування позитивного іміджу органів влади чи місцевого самоврядування. Окрім того, ця взаємодія сприяє встановленню партнерських відносин між владою та суспільством, залученню громадськості до процесів прийняття рішень, визначення стратегічних пріоритетів державної політики на місцевому

рівні та розбудові комунікативних механізмів, що підвищують ефективність управлінських рішень.

У контексті діяльності органів місцевого самоврядування взаємодія з громадськістю виконує низку специфічних функцій. До них належать: активне залучення мешканців до процесу формування політики самоврядування, забезпечення зворотного зв'язку та взаєморозуміння між ОМС і членами територіальних громад, реалізація прав громадян на участь у місцевому врядуванні, а також підвищення рівня довіри до влади шляхом формування її позитивного публічного образу.

Таким чином, комунікативна взаємодія набуває рис стратегічного управлінського інструменту, що дозволяє не лише оперативно реагувати на суспільні запити, а й формувати засади відкритого, демократичного врядування.

З огляду на актуальність проблеми ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, у науковій літературі та практиці публічного управління виокремлюють кілька основних теоретичних підходів до аналізу цього процесу. Найбільш репрезентативними серед них є демократичний, інституційний та комунікативний підходи.

Демократичний підхід ґрунтується на принципах участі громадян у процесах прийняття рішень та підзвітності органів влади. В Україні цей підхід реалізується через надання громадянам правових механізмів участі, зокрема: громадські слухання, консультації з громадськістю, електронні петиції тощо. Законодавчі акти, як-от Закон України «Про доступ до публічної інформації» та антикорупційне законодавство, закріплюють підзвітність органів публічної влади перед суспільством.

Інституційний підхід передбачає створення структурованих форм взаємодії, зокрема громадських рад при органах публічної влади, які виконують консультативну функцію. Застосування електронних сервісів у діяльності органів місцевого самоврядування забезпечує прозорість, підвищує рівень

відкритості та полегшує доступ громадян до інформації й процесів ухвалення рішень.

Комунікативний підхід акцентує на важливості налагодження ефективного діалогу між владою та громадськістю. Це передбачає організацію публічних заходів – обговорень, форумів, відкритих зустрічей, – під час яких громадяни мають змогу висловлювати свою позицію та впливати на прийняття управлінських рішень. У цьому контексті важливу роль відіграє використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують оперативність зворотного зв'язку та охоплення широких верств населення [11, с. 283].

На основі вищезазначених підходів виділяють основні *механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю*, кожен із яких має свою специфіку:

Нормативно-правовий механізм включає сукупність законодавчих та підзаконних актів, які регулюють процедури участі громадян у місцевому самоврядуванні. Це, зокрема, стосується проведення громадських слухань, референдумів, загальних зборів за місцем проживання, подання місцевих ініціатив.

Організаційний механізм передбачає створення спеціалізованих інституційних форм для залучення громадськості до процесу управління, наприклад, громадських рад з дорадчими повноваженнями, що забезпечують участь мешканців громад у підготовці альтернативних рішень.

Економічний механізм полягає у наданні ресурсної підтримки органам публічної влади для реалізації ініціатив співпраці з громадськими організаціями. Крім того, передбачається фінансова незалежність інститутів громадянського суспільства, що дозволяє їм виступати повноцінними партнерами у реалізації політик.

Інформаційно-комунікаційний механізм забезпечує ефективну інформованість населення через різні канали: публічні звіти посадових осіб, засоби масової інформації, інформаційні стенди, буклети, листівки, організацію

прес-конференцій та презентацій. Важливу роль відіграють інструменти прямого зв'язку – «гарячі лінії», офіційні веб-сайти, платформи для звернень громадян.

Соціально-мотиваційний механізм спрямований на формування позитивного соціального клімату та морального заохочення всіх учасників взаємодії. Його мета – стимулювання активної громадської участі у процесах місцевого управління, розвиток культури партнерства та довіри [12].

Таким чином, ефективна взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю можлива лише за умови цілісного підходу, що поєднує нормативно-правові, організаційні, економічні, інформаційні та мотиваційні складові

Ключові принципи взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю в умовах демократичного розвитку охоплюють: рівноправне партнерство; реальну участь громадян у прийнятті рішень; логічну послідовність дій; справедливе представлення інтересів різних соціальних груп; децентралізацію рішень (субсидіарність); спільну відповідальність за результати; прозорість і відкритість; системність комунікації; професіоналізм працівників; дотримання етичних норм та точність інформації. Застосування цих принципів підвищує ефективність взаємодії, зміцнює довіру та підтримує розвиток місцевої демократії.

Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю є двостороннім процесом із взаємним впливом сторін. Відповідно до «Кодексу кращих практик участі громадськості» Ради Європи (2009), виділяють чотири рівні участі залежно від залученості:

- а) інформування – надання громадянам інформації про діяльність влади через ЗМІ, прес-конференції, буклети та прес-релізи;
- б) консультування – залучення до обговорень та прийняття рішень через громадські слухання, дорадчі комітети та консультації;
- в) діалог – обмін думками між владою і громадськістю для досягнення взаєморозуміння;

г) партнерство – підтримка ініціатив громади для вирішення місцевих проблем та підвищення активності [13, с. 7–9].

Взаємодія суб'єктів на місцевому рівні набуває різних форм залежно від їх повноважень. Основні форми залучення громадян включають участь у місцевих ініціативах, громадських зборах, роботі органів самоорганізації населення (ОСН) та громадських рад при органах місцевого самоврядування.

У західноєвропейських країнах поширені такі практики співпраці: консультації з громадськістю, інформування, бюджети участі, круглі столи, громадські дорадчі комітети, соціальний моніторинг, громадські слухання, організація громади, громадська просвіта, опитування громадської думки та створення коаліцій громадських організацій для впливу на місцеву політику [14].

Сучасний розвиток сприяє появі нових форм взаємодії влади з громадськістю, таких як волонтерство, омбудсмени, установи захисту прав громадян та центри громадської активності. Оскільки органи державної влади працюють за принципом «дозволено те, що прямо передбачено законом», а місцеве самоврядування – «дозволено те, що не заборонено», можливості співпраці ширші й можуть адаптуватися до потреб громади [15].

Органи місцевого самоврядування повинні шукати та впроваджувати ефективні механізми взаємодії, що враховують інтереси всієї громади. Їх слід систематизувати у конкретні пропозиції для прийняття рішень на місцевому рівні.

Перспективні напрямки взаємодії влади і громадськості:

- залучення до формування стратегії розвитку громади;
- бюджети участі для розподілу частини місцевих коштів;
- підтримка комітетів самоорганізації населення;
- створення громадських рад при ОМС;
- відкритий обмін інформацією між владою і громадою;
- запровадження електронних петицій для громадських ініціатив.

Ці підходи сприяють зміцненню співпраці, довіри та активній участі

громадян у місцевому управлінні, що є основою демократії.

Висновки до розділу 1.

Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю – це співпраця між ОМС та активними членами громади для спільного вирішення місцевих проблем. Метою такої взаємодії є ефективне виконання функцій ОМС.

Основні завдання співпраці:

- створення умов для реалізації прав та інтересів громадян;
- забезпечення участі громадськості у формуванні місцевої політики;
- побудова комунікації на основі компромісу;
- формування позитивного іміджу ОМС.

Інструменти взаємодії сприяють демократизації і підвищенню політичної активності населення. До форм участі громадян належать: консультації, круглі столи, громадський бюджет, опитування, соціальний моніторинг, інформування, громадські дорадчі комітети, слухання, фокус-групи, просвіта та створення коаліцій.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

2.1. Європейські стандарти взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості

Важливим аспектом ефективного залучення громадянського суспільства до прийняття рішень є розробка та ухвалення нормативно-правової бази, яка враховувала б і регламентувала всі сталі практики участі громадян (партисипації). Європейський Союз та країни-члени ЄС мають значний досвід у сфері інституалізації взаємодії між громадськістю та муніципалітетами. На рівні Європейського Союзу та Ради Європи визначено принципи, на яких повинна ґрунтуватися така комунікація, а також надано рекомендації щодо взаємодії в різних аспектах діяльності місцевого самоврядування. Ці принципи та рекомендації спрямовані на забезпечення прозорості, підзвітності та залученості громадян у процесах ухвалення рішень.

Підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом стало важливим кроком на шляху до інтеграції у європейську спільноту. В свою чергу це поставило перед Україною вимоги щоб сталі практики розвинених демократій щодо залучення громадян до процесу прийняття рішень на місцевому рівні були якнайкраще імплементовані в українське законодавство. У цьому контексті особливо важливим є аналіз ключових документів Ради Європи, ЄС та міжурядових організацій, які визначають принципи та рекомендації для налагодження ефективної взаємодії між владою та громадськістю. Таке дослідження дозволить адаптувати українське законодавство до європейських стандартів, сприяючи поглибленню демократії та посиленню участі громадян у місцевому управлінні.

Основним документом, який визначає принципи місцевого самоврядування, є Європейська Хартія місцевого самоврядування,

ратифікована Верховною Радою України 15 липня 1997 р. У ст. 3 Хартії зазначено: «Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення». Це право реалізується через ради або збори, члени яких обираються шляхом таємного голосування на основі прямого, рівного та загального виборчого права. Вони можуть також мати підзвітні їм виконавчі органи. Друга частина статті акцентує увагу на можливості використання різних форм безпосередньої демократії, таких як збори громадян, референдуми чи інші форми прямої участі, дозволені законом, для вирішення місцевих питань [17].

Право на участь громадськості у державних та місцевих справах визначається «Міжнародним пактом ООН про громадянські і політичні права», ратифікованим Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148-Vin. У ст.25 цього Пакту зазначено, що кожен громадянин має право та можливість без будь-якої дискримінації і без необґрунтованих обмежень: а) брати участь в управлінні державними справами безпосередньо або через вільно обраних представників; б) голосувати і бути обраним на періодичних, чесних виборах, що проводяться на основі загального і рівного виборчого права шляхом таємного голосування, що гарантує вільне вираження волі виборців; с) мати доступ на загальних умовах рівності до державної служби своєї країни [18].

На сучасному етапі політичні устрої західноєвропейських держав базуються на принципах ефективної комунікативної взаємодії та дієвого місцевого самоврядування. На практиці це передбачає дотримання таких принципів:

- субсидіарності – наближення центрів прийняття рішень і надання послуг до громадян, а також забезпечення їх належними фінансовими ресурсами для виконання функцій;
- самостійності – органи місцевого самоврядування здійснюють свою

діяльність під власну відповідальність, незалежно виконуючи свої функції;

- децентралізації – розподіл влади між центральними та місцевими органами влади, що сприяє підвищенню ефективності управління;
- представницької демократії – громадяни здійснюють владу через обраних представників, що забезпечує їхню участь у процесі прийняття рішень;
- свободи об'єднань – гарантує громадянам право створювати й брати участь в об'єднаннях на загальнодержавному або міжнародному рівнях (громадянські рухи, профспілки, політичні партії тощо), на основі принципів рівності та добровільності, з метою реалізації спільних суспільно важливих завдань [18, с. 104].

Документом, який обґрунтовує права громадян на доступ до публічної інформації є Міжінституційна угода від 25 жовтня 1993 р. між Європейським Парламентом, Радою та Комісією, яка регулює процедури виконання принципу субсидіарності, що забезпечує наближення рішень до громадян.

Європейська комісія є структурою, яка відповідає за реалізацію основних напрямів комунікаційної політики в державах ЄС. Її діяльність спрямована на розробку та впровадження сучасних комунікативних практик у сфері інформаційного суспільства, основні напрями яких визначені Лісабонською стратегією. Ключові положення стратегії викладені у серії програм, таких як «Інформаційне суспільство для всіх», а також в інших документах, що сприяють розвитку комунікації та інформаційної відкритості в ЄС [19, с. 11].

Питання про удосконалення системи взаємодії та консультування влади з громадськістю в ЄС набуло актуальності у 2001 році. Основні положення щодо цього були викладені у «Європейському кодексі належної управлінської поведінки» (*«European Code of Good Administrative Behaviour»*). Цей документ був розроблений з метою підтримки належного врядування через обмін передовими практиками та заохочення гармонізованої, орієнтованої на громадян європейської адміністративної культури. Кодекс сприяє забезпеченню належної адміністративної поведінки в установах ЄС та поза ними, орієнтуючи їх на взаємодію з громадянами, бізнесом та зацікавленими сторонами. Він

передбачає прислухання до потреб і пропозицій громадян, що дозволяє установам ЄС навчатися на основі цієї взаємодії та удосконалювати свої підходи до управління, забезпечуючи прозорість і підзвітність.

Європейський кодекс належної адміністративної поведінки містить вказівки щодо практичних кроків, спрямованих на підвищення ефективності, прозорості та підзвітності органів влади. З моменту його схвалення Європейським парламентом у 2001 р., Кодекс став важливим інструментом для впровадження принципів належного управління в практичну діяльність.

Кодекс допомагає громадянам зрозуміти, яких адміністративних стандартів вони можуть очікувати від інституцій ЄС, забезпечуючи прозорі та доступні механізми взаємодії. Він також служить корисним посібником для публічних службовців у їхніх відносинах із громадськістю, сприяючи формуванню стандартів поведінки та підвищенню рівня довіри.

Цього ж року Рада Європи ухвалила «Рекомендації щодо участі громадян у суспільно-політичному житті на місцевому рівні» які визначали:

- участь громадян у суспільно-політичному житті є ключовим елементом забезпечення легітимності рішень органів місцевого самоврядування;
- взаємодія влади з громадськістю сприяє підвищенню продуктивності роботи владних структур і ефективності прийнятих рішень;
- участь громадськості розвиває у громадян відчуття приналежності до певної спільноти, що зміцнює соціальні зв'язки та відповідальність [20, с. 50].

Важливим документом, прийнятим у рамках ЄС, спрямованим на регулювання участі громадськості у процесах ухвалення рішень на локальному рівні є Рекомендація Rec (2001)19 Комітету Міністрів ради Європи «Про участь громадян у місцевому публічному житті».

Даним документом визначено ключові принципи політики демократичної участі на місцевому рівні. Серед основних варто виділити наступні: гарантія права на доступ до інформації, підвищення громадянської свідомості, заохочення громадян до відповідальності, розвиток зв'язків між владою і громадянами, забезпечення різних форм участі, приділення особливої уваги

вразливим групам тощо [21, с. 7].

Дотримання цих принципів спрямоване на підвищення рівня участі громадськості у вирішенні питань місцевого значення, що сприяє розвитку демократичних процесів на рівні громад [22].

В умовах розширення Європейського Союзу, наступним кроком у вдосконаленні процедур комунікативної політики стало схвалення Європейською комісією в серпні 2004 р. «Інформаційно-комунікаційної стратегії» (*«Information and Communication Strategy (COM (2004) 552 final)»*). Документ було ухвалено з метою забезпечення децентралізації влади, вдосконалення ініціатив з делегування повноважень, а також адаптація політики до сучасних умов через послідовність і гнучкість.

Стратегія передбачала розробку нових моделей партнерської взаємодії між владою та громадськістю, а також створення механізмів швидкого реагування на поточні виклики. Це сприяло зміцненню діалогу між громадянами та інституціями ЄС, підвищенню прозорості процесів прийняття рішень і посиленню ролі громадянського суспільства в управлінні на місцевому та європейському рівнях [23].

Одночасно з ухваленням Стратегії була опублікована Біла книга «Європейського урядування» (*«European Governance»*), яка визначила основні критерії належного врядування:

- когеренція та ефективність – забезпечення узгодженості дій між різними рівнями влади та підвищення ефективності управлінських процесів;
- відкритість – забезпечення доступу до інформації та прозорості в роботі владних структур;
- підзвітність – чітке визначення відповідальності та звітності органів влади перед громадянами;
- співучасть – залучення громадськості та різних зацікавлених сторін до процесу прийняття рішень [24, с. 57].

У Білій книзі було введено два нові терміни – «комунікативна політика» та «Європейський громадський сектор», проте без їх чіткого визначення.

Європейська комісія оголосила про запровадження терміну «комунікаційна політика», визначивши його як нову мету для галузі комунікації та як окрему сферу політики. Це задекларувало перехід від суто інформування громадян до побудови взаємодії та діалогу з ними, тим самим комунікація стала розглядатися як самостійний політичний інструмент.

Заміна терміну «інформаційна політика» на «комунікативну політику» свідчила про зміну підходу: від одностороннього інформування до справжньої взаємодії з громадянами. Це підкреслювало важливість діалогу, де громадяни не лише отримують інформацію, але й активно беруть участь у процесі обговорення та ухвалення рішень, що сприяло розвитку демократії та підвищенню прозорості в управлінні [25, с. 111].

Дослідники відзначали, що з прийняттям вищезгаданих документів механізми комунікації стали більш ефективними. Проте залишалися й певні «слабкі місця»: високий рівень фрагментації комунікативних відносин – недостатня цілісність і узгодженість між різними учасниками комунікації; незадовільний рівень планування і координації – слабка організація та відсутність чіткого стратегічного підходу до комунікації; надмірна увага до політичних пріоритетів – фокус на короткострокових політичних цілях, а не на довготривалих процесах; недостатня увага до діалогу та удосконалення комунікацій – замість розвитку механізмів комунікації з громадськістю, зусилля були зосереджені на фінансуванні політичних кампаній.

Ці проблеми вказували на необхідності покращення якості комунікації між владою та громадськістю й створення більш ефективних механізмів діалогу та взаємодії.

Як результат – затверджено «План Дій Комісії з покращення комунікації в Європі» («*The Action Plan to Improve Communicating Europe (SEC(2005) 985)*»). Документ передбачав реалізацію наступних кроків:

- посилення ролі представницьких офісів Комісії – підвищення ефективності роботи офісів для кращого інформування та комунікації з громадянами;

- налагодження процесів координації та планування дій – покращення координації між різними органами та чітке планування комунікаційних заходів;
- забезпечення реального доступу громадськості до роботи органів місцевого самоврядування – гарантування прозорості та можливості громадянам брати участь у процесі ухвалення рішень.

Основними принципами реалізації цілей документ визначив наступні: акцент не лише на інформуванні громадськості, але й на врахуванні її думок та побажань; забезпечення прозорості політичних процесів та діяльності політиків; розширення можливостей для діалогу між владою та громадськістю на місцевому рівні, що сприяло розвитку комунікативної політики [26, с. 55].

Робота, проведена в рамках *Плану D*, («D» – «демократія»), дала старт підготовці та ухваленню «Кодексу кращих практик участі громадськості в процесі прийняття рішень», який був затверджений на Конференції міжнародних неурядових організацій Ради Європи 1 жовтня 2009 р. Кодекс включає обґрунтування, схеми та інструменти для розширення залученості громадськості до процесів ухвалення рішень [26].

У жовтні 2007 р. Європейська комісія провела реформу «Комунікаційної стратегії», яка отримала нову назву – «Комунікація з Європою у партнерстві» («*Communicating Europe in Partnership (COM (2007) 568)*»). Ця стратегія акцентувала увагу на побудові діалогу та співпраці з громадськістю через партнерські взаємини, а також на покращенні механізмів комунікації між Європейськими інституціями та громадянами.

Запроваджені європейські стандарти прозорості й відкритості державної влади відображені в практиках європейського врядування. Зокрема, у 2004 р. на засіданні Генеральної Асамблеї ООН група фахівців представила доповідь щодо залучення громадськості до вирішення питань глобального управління, якою підкреслювалася необхідність забезпечення доступу громадськості до процесів ухвалення управлінських рішень та посилення відповідальності владних структур за якість прийнятих рішень перед суспільством.

У 2007 р. під час конференції Комітету міністрів Ради Європи було

ухвалено рішення про «пріоритетність розвитку європейської культури демократичної участі громадськості в місцевому самоврядуванні» [27, с. 86].

З метою розширення прав громадян та забезпечення їх активної участі було прийнято «Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування». Протоколом було визначено розширення прав громадян, а також застереження проти корупційних, примусових або силових форм участі в суспільно-політичному житті місцевих громад. Документ зобов'язав держави-підписанти встановити обмеження та умови гарантування: «...реалізація права участі громадянина не повинна загрожувати етичній доброчинності та прозорості здійснення функцій і повноважень місцевих влад» [28, с. 125].

У 2008 р., за ініціативи Європейського комітету з питань місцевої та регіональної демократії Ради Європи (CDLR) розроблено діагностичний інструмент для оцінки успішності залучення громадян до політики на місцевому рівні під назвою «*CLEAR*» («*Can/ Like/ Enabled/ Asked/ Responded*») – п'ять чинників, що визначають рівень участі громадськості на місцевому рівні:

Can do – означає, що громадяни мають відповідні ресурси, знання та вміння, необхідні для участі в політичному житті.

Like to – визначає наявність бажання брати участь у справах громади: відчуття належності до певної спільноти виражається у схильності активно долучатися до самоврядування для блага громади.

Enabled to – визначає реальні можливості громадян брати участь у роботі органів публічної влади; відображає дієздатність інституцій та мобілізаторів громадянського суспільства.

Asked to – оцінює, наскільки громадян запрошують або мотивують до участі в житті громади; вказує на ефективність застосування механізмів залучення громадськості до процесу управління.

Responded to – визначає, наскільки громадяни відчують зворотний зв'язок і бачать, що їхня думка врахована: успішність залучення громадськості залежить від рівня довіри до влади та відчуття того, що їхні пропозиції й погляди мають значення [29, с. 47].

Важлива складова сучасної комунікативної політики у країнах ЄС є норми, які регулюють доступ особи до публічної інформації. До таких документів відносять:

- «Загальна декларація прав людини» [30] – закріплює право на свободу думки, вираження поглядів і доступ до інформації;
- «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» [18] – гарантує право на вільний доступ до інформації, включаючи право шукати, отримувати та поширювати інформацію;
- «Конвенція про захист прав і основоположних свобод» [31] – визначає основні права та свободи людини, включаючи доступ до інформації;
- «Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру» – регулює захист персональних даних і контроль за їхньою обробкою;
- «Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська Конвенція) [32] – гарантує громадянам право на доступ до екологічної інформації, можливість участі в процесі ухвалення рішень, що впливають на довкілля, та доступ до правосуддя в екологічних справах;
- Рекомендація Ради Європи № R (81) «Про право доступу до інформації, яка перебуває в розпорядженні органів державної влади» – встановлює основні принципи доступу громадян до інформації, яка знаходиться у володінні державних органів. Ці документи формують основу міжнародних стандартів щодо доступу до інформації, забезпечуючи громадянам можливість отримувати та використовувати публічну інформацію в інтересах демократичного управління та прозорості.

Право на свободу вираження своїх поглядів, закріплене у статті 10 «Європейської конвенції з прав людини», передбачає право на «передавання і одержання інформації без втручання з боку органів державної влади». Це право є основоположним для забезпечення демократичної комунікації та доступу до інформації. Європейський суд з прав людини визначив різницю між доступом

до інформації для засобів масової інформації чи громадськості та для окремих громадян. Для останніх право доступу до інформації може залежати від обґрунтування їхніх мотивів.

«Страсбурзька Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру» від 1981 р. гарантує на території держав-підписантів повагу до прав і основних свобод усіх осіб, незалежно від їхнього національного походження, зокрема захист персональних даних і приватного життя в умовах автоматизованої обробки інформації. Це забезпечує захист приватної інформації в умовах стрімкого розвитку технологій та цифровізації.

«Рекомендації про доступ до офіційних документів» встановлюють загальні принципи щодо права громадян на доступ до офіційних документів, що зберігаються органами державної влади. Суть цих рекомендацій полягає в наступному: держави-члени повинні гарантувати право кожної особи на доступ до офіційних документів за запитом, без будь-якої дискримінації, зокрема на підставі національного походження чи інших ознак.

Права на доступ до інформації також закріплені в Йоганнесбурзьких принципах від 1 жовтня 1995 р., розроблених групою науковців «Міжнародного центру боротьби з цензурою». Цей документ містить 25 принципів, які обґрунтовують обмеження свободи інформації, право на свободу слова та засоби правового захисту [33, с. 53].

Таким чином, ратифікація Україною міжнародних документів щодо взаємодії органів публічної влади із громадськістю, закріплення в національному законодавстві європейських стандартів і принципів у цій галузі, сприяє зближенню із державами ЄС, та налагодження ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості в нашій державі.

2.2. Нормативно-правове забезпечення взаємодії органів місцевого самоврядування і громадськості в Україні

Одним із головних завдань органів місцевого самоврядування є надання

публічних послуг населенню з метою задоволення потреб громадськості в різних сферах життя, а також узгодження інтересів громадськості, держави, громадських організацій, політичних партій, бізнесу. Це завдання передбачає належний рівень розвитку комунікативних механізмів, які спрямовані на забезпечення ефективних взаємовідносин між владою та громадськістю.

У цьому контексті інформація та комунікація відіграють ключову роль, оскільки вони є основними елементами, що забезпечують ефективність процесу надання послуг відповідними органами. Інформація, яка передається в ході комунікації, стає критично важливим ресурсом для досягнення належного рівня взаємодії між органами влади та громадськістю, сприяючи побудові прозорих, відкритих і продуктивних відносин [34, с. 15].

Зважаючи на важливість комунікації у владно-управлінському процесі, комунікаційну діяльність можна визначити як внутрішню складову цього процесу, яка спрямована на встановлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків з громадськістю. Виходячи з цього, комунікаційна діяльність ОМС охоплює три основні сфери завдань: а) інформаційне забезпечення ОМС – забезпечення внутрішньої комунікації та доступу до необхідної інформації для ефективного управління; б) налагодження комунікації з посадовими особами місцевого самоврядування – внутрішня взаємодія та координація між працівниками ОМС для узгодження дій і процесів; в) налагодження комунікації із «зовнішніми клієнтами» – громадськістю – взаємодія з населенням, організаціями та іншими зовнішніми суб'єктами для забезпечення прозорості, зворотного зв'язку та врахування інтересів громади [35, с. 198].

Комунікативна діяльність є інтегрованим комплексом інституційних та правових складових, які базуються на основоположних нормативно-правових документах і використовують відповідні методи управління. Ця діяльність спрямована на задоволення комунікативно-інформаційних потреб громадськості, одночасно організовуючи роботу структурних підрозділів ОМС.

Комунікативну політику місцевих органів публічної влади можна визначити як безпосередню взаємодію між органами публічної влади на

місцевому рівні (ОМС та посадовцями місцевого самоврядування) і громадськістю, включаючи окремих громадян, населення загалом, соціальні групи, громадські організації, бізнесові структури тощо. Ця політика спрямована на забезпечення ефективної комунікації, взаєморозуміння та співпраці між владою та громадськістю для досягнення спільних цілей

За роки незалежності в Україні прийнято низку нормативно-правових актів що регулюють питання комунікації між органами публічної влади, громадськістю й засобами масової комунікації.

Ключовим етапом інституціоналізації комунікативної політики в Україні став період становлення місцевого самоврядування та державного управління у 1992–1996 рр. Цей період позначився прийняттям кількох нормативних актів:

- «Про інформацію» (1992 р.), який закріпив право громадськості на доступ до інформації, що стало важливим кроком у забезпеченні прозорості та відкритості влади;

- Конституції України (1996 р.), яка заклала передумови для реалізації демократичних форм прямої участі громадськості в ухваленні рішень на місцевому та регіональному рівнях, що сприяло зміцненню принципів демократії та участі громадян у місцевому самоврядуванні;

- «Про звернення громадян» (1996 р.), який забезпечив можливість громадянам України брати участь в управлінні громадськими та державними справами через механізм офіційних звернень, надавши інструменти для впливу на діяльність органів влади та захисту своїх прав.

Конституція України визначає широкі права громадян на участь у діяльності органів публічної влади, забезпечуючи підзвітність влади народові, прозорість та відкритість її роботи, а також орієнтованість на задоволення потреб людини. Зокрема, ст. 10 Конституції визначає, що одним із обов'язкових прав органів державної влади, місцевого та регіонального самоврядування є політика інформування громадськості про свою діяльність. Це включає інформування про ухвалення рішень та формування їх проєктів. Згідно зі ст. 19, державна статистична інформація підлягає систематичному відкритому

публікуванню. Забезпечується відкритий доступ громадян, наукових установ та інших заінтересованих організацій до неопублікованих статистичних даних, якщо вони не підпадають під обмеження, встановлені законом. Ст. 32 гарантує право громадян на отримання офіційних документів через інформаційні запити.

У загальному, Конституція України визначає, що кожен громадянин має право здійснювати владу безпосередньо через різні форми та механізми участі у місцевому самоврядуванні, а також опосередковано через виборні органи та посадових осіб місцевого самоврядування. Конституція також надає право територіальним громадам самостійно вирішувати свої справи в межах визначених повноважень. Інші права громадян, передбачені Основним законом, включають: право обирати та бути обраними до ОМС; участь у зборах, мітингах, місцевих референдумах, громадських слуханнях і виборах; право на рівний доступ до служби в ОМС; право подавати індивідуальні та колективні звернення до ОМС або їх посадових осіб; право на об'єднання у політичні партії чи громадські організації для задоволення своїх прав, свобод і інтересів, за умови, що ці дії не порушують прав інших громадян і не становлять загрози національним інтересам або безпеці держави [36].

Другий етап (1997–2002 рр.) розвитку комунікативної політики в Україні характеризується впровадженням нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення прозорості функціонування органів публічної влади. Ключовими документами цього періоду стали:

- Закон України: «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», який регламентує порядок інформування громадськості про діяльність влади через ЗМІ;

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997) [37], що визначає правові засади діяльності органів місцевого самоврядування та їхні обов'язки перед громадянами.

- Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» (2002), який регулює діяльність місцевих депутатів і їхню підзвітність виборцям.

- Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (2001) [80], який регламентує діяльність службовців ОМС.

- Закон України «Про органи самоорганізації населення» (2001) [38], що надає громадам можливість самоорганізації для вирішення місцевих питань.

Важливим кроком у розвитку прозорості став Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» (2000). Цей документ зобов'язував органи влади всіх рівнів забезпечити електронне оприлюднення інформації та створення офіційних веб-сайтів для публікації інформації про свою діяльність [39]. Це сприяло розширенню доступу громадськості до офіційної інформації та покращенню комунікації між владою і суспільством через використання інтернет-ресурсів.

Указом Президента України «Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади» було створено робочу групу, яка займалася розробкою правових механізмів та заходів для вдосконалення взаємодії органів публічної влади із засобами масової інформації та іншими інститутами громадянського суспільства. Важливим кроком у налагодженні комунікаційних відносин між владою та громадськістю стало зобов'язання органів публічної влади створювати структурні підрозділи, відповідальні за взаємодію зі ЗМІ та громадськістю. Це було передбачено Дорученням Президента України від 21 серпня 2002 р. № 1-1/1086 та Постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2002 р. № 1550 [40].

Ці документи сприяли створенню спеціалізованих відділів та посад, відповідальних за комунікацію, що дозволило покращити взаємодію органів публічної влади з громадськістю, забезпечити прозорість діяльності влади та підвищити рівень довіри громадян до управлінських структур.

У період 2003–2009 рр продовжилася робота над забезпеченням прозорості влади. Важливим кроком у цьому напрямку стало виконання положень згаданого Указу Президента, який передбачав: а) створення

інституцій, що допомагають громадськості в організації запитів на доступ до відкритої інформації, б) зобов'язання публічних органів розміщувати на веб-сайтах всі проекти нормативних актів, що забезпечує громадянам доступ до інформації про діяльність органів влади [40].

Окремі аспекти відкритості публічного управління були закріплені такими законодавчими актами:

- Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» (2007), який визначав основні напрями розвитку інформаційних технологій та доступу до інформації.

- Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» (2003), що регламентував прозорість і підзвітність державної регуляторної політики.

- Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» (2008), який посилював гарантії конституційного права громадян на звернення до влади.

Наступним документом був Указом Президента України від 31 липня 2004 р. № 854/2004 «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадян у формуванні та реалізації державної політики». Відповідно, пріоритетними завданнями було визначено створення ефективної системи забезпечення конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами, забезпечення відкритості у діяльності владних структур тощо [35].

У цей період також сформовано механізми цифрової взаємодії влади та інститутів громадянського суспільства, запровадження новітніх технологій прозорості, заходів по створення «Електронного уряду» та підготовки до запровадження концепції електронного врядування та прийняття відповідних законів («Про електронний цифровий підпис» (2003), «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003).

Наступним важливим документом у напрямку забезпечення прозорості влади став Указ Президента України від 31 липня 2004 р. № 854/2004 «Про

забезпечення умов для більш широкої участі громадян у формуванні та реалізації державної політики», який пріоритетними завданнями визначив: а) створення ефективної системи забезпечення конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами, б) забезпечення відкритості та прозорості у діяльності владних структур [35].

У цей період також були розроблені механізми цифрової взаємодії між владою та інститутами громадянського суспільства. Почалося впровадження новітніх технологій, спрямованих на підвищення прозорості, а також створення інфраструктури для реалізації концепції «Електронного уряду». Цей перехід до цифрового врядування був важливим кроком на шляху до модернізації управлінських процесів. Зокрема, були ухвалені відповідні закони:

- Закон України «Про електронний цифровий підпис» (2003), який створив правові основи для використання електронних підписів у документах;

- Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003) [41], який регулює порядок створення, передачі, зберігання та використання електронних документів. Ці документи заклали основу для розвитку електронного врядування, що значно покращило комунікацію між владою та громадськістю, сприяючи підвищенню прозорості та підзвітності державних органів.

У період 2010–2013 рр. в Україні відбувся перехід до моделі «двосторонньої асиметричної комунікації», відповідно до концепції Дж. Грюнінга і Т. Ханта. Це супроводжувалося ухваленням нової редакції Закону України «Про інформацію» (2001) та Закону України «Про доступ до публічної інформації» (2011) [42], а також прийняттям постанови «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (2010) і «Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» (2012) [43].

Одним із важливих кроків у посиленні взаємодії між владою та громадськістю стало офіційне започаткування у вересні 2011 р. міжнародної ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд». Ця ініціатива спрямована на

підвищення рівня відкритості, прозорості діяльності державних органів, а також на підтримку високих стандартів професійної чесності в державному управлінні [44].

Події кінця 2013 – початку 2014 рр., що супроводжувалися підвищенням громадянської активності, призвели до формування попиту на нові форми та механізми демократичного контролю за діяльністю органів публічної влади. Громадянське суспільство почало вимагати більшого впливу на процеси управління та підзвітності влади, що стимулювало подальший розвиток механізмів прозорості та участі громадян у державному управлінні.

Важливим кроком у напрямі реформування місцевого самоврядування стало схвалення у 2014 р. «Концепції реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні». Ця концепція була спрямована на визначення строків, напрямів та механізмів формування ефективного самоврядування з наданням якісних публічних послуг, забезпечення реального прямого народовладдя та узгодження інтересів держави і громадськості.

Продовженням владної роботи в цьому напрямі стало Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2014 р. «Про організацію проведення обговорення положень змін до Конституції України щодо децентралізації державної влади». Це розпорядження мало на меті впровадження реальної децентралізації влади на основі принципу субсидіарності та висококваліфікованого надання послуг громадянам [45].

Пріоритетність комунікативної взаємодії між владою та громадськістю була чітко підкреслена у «Стратегії національної безпеки України», затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 року. У цьому документі зазначено, що «відсутність цілісної комунікативної політики держави» становить реальну загрозу для інформаційної безпеки країни [46].

Питання взаємодії та комунікації між владою і громадськістю набуло ще більшої актуальності після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [47]. Ця угода визначає пріоритетність взаємодії держави з громадянським суспільством на основі принципів прозорості,

партнерства та співробітництва. Вона вважає це однією з основних умов для побудови демократичної, соціальної та правової держави. Одним з важливих показників успішності цього напрямку є високий рівень залученості громадськості до прийняття управлінських рішень, сприяння розвитку територій, а також активна участь у висуванні громадських ініціатив, спрямованих до регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування. У главі 14, розділі 5 Угоди про асоціацію України з ЄС визначено пріоритетом державної політики формування інформаційного суспільства, що включає електронну демократію, надання електронних послуг та електронне врядування. Зокрема, статтею 392 цієї угоди передбачено, що «Сторони обмінюються інформацією, найкращою практикою та досвідом, здійснюють спільні заходи з метою розвитку всеосяжної нормативно-правової бази та забезпечення ефективного функціонування і неспотвореної конкуренції на ринках електронних комунікацій» [47].

Принципи громадської участі в Україні регулюються Національною Стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021–2026 рр., закріпленою Указом Президента. Ця стратегія визначає мету, завдання, принципи та шляхи реалізації розвитку громадянського суспільства. Одним з основних принципів діяльності держави у цій сфері є повага до автономії громадянського суспільства. Органи державної влади та місцевого самоврядування, уникаючи втручання у формування та діяльність інститутів громадянського суспільства, повинні: а) створювати сприятливі умови для розвитку громадських ініціатив; б) використовувати прозорі механізми підтримки діяльності інститутів громадянського суспільства; в) впроваджувати інструменти громадської участі у процесі прийняття та реалізації владних рішень [48].

Важливо зазначити, що питання комунікації між органами державної влади, громадськістю, ОМС та засобами масової інформації унормовані не єдиним законодавчим актом, а багатьма різними нормативними документами. Багато ключових аспектів регулюються рішеннями Кабінету Міністрів України,

що призводить до того, що такі механізми, як громадська експертиза, консультації з громадськістю та інші форми участі, поширюються переважно на виконавчі органи влади. Це створює ситуацію, коли взаємодія з громадськістю та її участь у прийнятті рішень є фрагментованими, оскільки на практиці ці механізми діють лише в межах виконавчої гілки влади, і обмежують доступ до участі в інших державних та місцевих інституціях. Такий підхід вимагає подальшого удосконалення законодавства з метою забезпечення системної та всеосяжної комунікації між усіма рівнями влади та громадянським суспільством.

Нормативно-правові документи інформаційного забезпечення ОМС, розділяють на дві основні групи:

- 1) регламентують загальну діяльність ОМС, їх посадових осіб, структури, компетенції рад та їх виконкомів;
- 2) документи, що приймаються на локальному рівні з метою конкретизації положень щодо механізмів реалізації громадської участі на місцевому рівні [49].

Одним із важливих документів другої групи є статут територіальної громади, який визначає нормативну основу для функціонування територіальних громад та їхніх органів. Статут є ключовим елементом правової основи місцевої демократії, особливо для об'єднаних територіальних громад (згідно із Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [68]). Він має передбачати реальні механізми взаємодії між громадами, визначаючи їхні обов'язки, права та повноваження.

Однак, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування», прийняття статуту територіальною громадою є рекомендаційним, що не забезпечує обов'язкове правове закріплення механізмів безпосередньої комунікації влади та громадськості на місцевому рівні. Це створює ситуацію, коли механізми взаємодії можуть бути недостатньо розвиненими або відсутніми, що обмежує можливості для громадської участі та ефективної комунікації з органами влади.

Питання взаємодії ОМС із громадськістю через ЗМІ регулюється Законом України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та ОМС в Україні засобами масової інформації» (1997). Відповідно, інформаційні служби ОМС є їх структурними підрозділами, які відповідають за інформування громадськості про діяльність ОМС [37].

Робота інформаційних служб стане ефективною тоді, коли органи публічної влади, отримуючи інформацію від суспільства про назрілу проблему або сформовану суспільну думку, використовуватимуть її в процесі ухвалення управлінських рішень, вирішення протиріч, удосконалення роботи відповідних структур.

Висновки до розділу 2

Аналіз європейських стандартів комунікативної взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськістю показав важливість постійного вдосконалення цього процесу, пошуку нових механізмів і налагодження ефективних практик.

У межах розділу було проведено аналіз правового регулювання засад комунікаційної політики органів публічної влади в міжнародній практиці, а також розглянуто напрацьовані механізми, що забезпечують ефективну участь громадськості в процесах ухвалення рішень. Основна увага була зосереджена на вивченні міжнародних документів, що регулюють комунікативну взаємодію між владою і громадськістю, які були ратифіковані Україною. Особливий акцент робився на аналізі ключових та визначальних аспектів у цій сфері, з метою визначення напрямів подальшого вдосконалення української практики.

Встановлено, що основними документами, визначеними для аналізу у сфері комунікативної взаємодії між органами публічної влади та громадськістю, є: «Загальна декларація ООН прав людини», «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права», «Конвенція про захист прав і основних свобод людини», «Страсбурзька Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру», «Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до

правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція)», Рекомендація Ради Європи № R (81) «Про право доступу до інформації, яка перебуває в розпорядженні органів державної влади» та ін.

У процесі дослідження встановлено, що якість комунікативної взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськістю, а також ефективність або неефективність механізмів її забезпечення є ключовими факторами демократизації країни. Від цих факторів залежить: а) ефективність процесу ухвалення рішень – ефективна комунікація сприяє ухваленню обґрунтованих та зважених рішень, які враховують інтереси громадськості; б) якість роботи владних установ – належна взаємодія з громадянами підвищує підзвітність і прозорість органів влади, що позитивно впливає на їхню роботу; дієвість структур громадянського суспільства – ефективна комунікація дозволяє громадськості активно впливати на процеси управління, що сприяє зміцненню та розвитку громадянського суспільства.

Аналіз нормативно-правових актів показує, що існуюча законодавча база в Україні сприяє формуванню ефективної взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськістю, однак наявні недоліки в її реалізації обумовлюють необхідність подальшого вдосконалення механізмів участі громадян у процесах прийняття рішень. Необхідно звернути увагу на проблеми, такі як недостатня поінформованість населення про свої права та можливості участі в управлінні, а також нерівномірний доступ до ресурсів та інформації в різних регіонах.

Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю має стати основним елементом демократичного управління на місцевому рівні. Це вимагає не лише вдосконалення законодавства, але й активізації просвітницької роботи серед населення щодо їхніх прав і можливостей участі у процесах місцевого самоврядування. Додаткові ініціативи, такі як проведення відкритих засідань, громадських слухань та інших форм залучення, можуть суттєво покращити рівень довіри та співпраці між владою і громадськістю.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

3.1. Інструменти взаємодії органів місцевого самоврядування та громадянськості

Інструменти взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства (ІГС) – це механізми, які дозволяють ОМС та громадським організаціям співпрацювати для вирішення спільних проблем на місцевому рівні. Такі інструменти сприяють підвищенню ефективності управління та забезпечують участь громадськості у прийнятті рішень.

Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», визначено кілька основних інструментів взаємодії:

- громадські слухання – механізм, за допомогою якого громадяни можуть безпосередньо висловлювати свою думку щодо рішень місцевих органів;
- органи самоорганізації населення (ОСН) – створюються для вирішення окремих питань місцевого значення і забезпечують можливість громадськості брати участь у вирішенні проблем на рівні вулиці, мікрорайону тощо;
- місцеві ініціативи – механізм, за допомогою якого жителі громади можуть ініціювати розгляд важливих для них питань місцевою радою [37].

Крім цього, ОМС мають право створювати асоціації для більш ефективного здійснення своїх повноважень та захисту прав і інтересів територіальних громад. Ця можливість регламентована Законом України «Про асоціації органів місцевого самоврядування», який детально описує механізми співпраці ОМС на різних рівнях з метою покращення їх діяльності та розширення можливостей для вирішення спільних проблем [51].

Громадські/партисипативні бюджети, або бюджети участі, є одним із найактивніше використовуваних інструментів участі громадськості у прийнятті рішень. Цей механізм дозволяє мешканцям та інститутам громадянського

суспільства самостійно подавати проєкти, адвокатувати їх та брати участь у голосуванні за найважливіші ініціативи. Бюджети участі сприяють залученню жителів до процесу розподілу частини місцевого бюджету.

Наразі цей інструмент не врегульований на національному рівні, тобто немає спеціального закону, який би регулював бюджети участі. Проте кожен орган місцевого самоврядування може самостійно приймати рішення про впровадження громадських бюджетів на своїй території. Головна складність, з якою стикаються громади в умовах воєнного стану, – це питання виділення коштів з місцевого бюджету. З початку 2022 р. спостерігається зменшення кількості громад, які виділяють фінансування на бюджети участі, через перерозподіл ресурсів на військові та гуманітарні потреби.

Попри зниження активності місцевих бюджетів участі, збільшилася роль міжнародних проєктів та програм, які допомагають ОМС у впровадженні таких ініціатив. Особливу популярність набуває підвид бюджету участі – шкільний громадський бюджет. Це дозволяє залучати учнів та освітні установи до процесу ухвалення рішень на місцевому рівні. За даними платформи *E-dem* станом на 20 жовтня 2024 р. на платформі зареєстровано 23 громади, підключено 282 школи, подано 1085 / реалізовано 284 проєкти на загальну суму 22,4 млн грн [52].

Органи місцевого самоврядування та інститути громадянського суспільства активно співпрацюють у реалізації спільних проєктів, зокрема грантових. Такий тип співпраці є ефективним інструментом для вирішення конкретних місцевих проблем. Спільні проєкти дозволяють залучати додаткові ресурси, експертні знання та підвищувати ефективність роботи як ОМС, так і ІГС. Грантові можливості часто відкриті саме для колаборації між ОМС та ІГС, що робить їх привабливим джерелом фінансування для розвитку місцевих громад та реалізації соціальних проєктів. Залучення грантів дозволяє розвивати інфраструктуру, впроваджувати нові соціальні та екологічні ініціативи, підтримувати освіту та інші сфери життя громади.

Окрім спільних проєктів, ефективним інструментом є спільне проведення

заходів. ОМС та ІГС можуть організовувати різноманітні: зустрічі, форуми, конференції, громадські обговорення, опитування та інші публічні заходи. Ці заходи сприяють обміну інформацією та ідеями між ОМС та ІГС, а також залученню громадськості до прийняття рішень. Спільні заходи допомагають побудувати відкритий діалог, підвищити рівень довіри між владою та громадськістю, а також знайти рішення актуальних проблем громади.

Ч. 6 ст. 10 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено можливість створення консультативно-дорадчих органів, які можуть засновувати сільські, селищні, міські, районні та обласні ради для реалізації своїх повноважень. Найбільш поширеним прикладом такого органу є громадські ради [37].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», громадська рада є тимчасовим консультативно-дорадчим органом. Вона створюється для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної та регіональної політики. Дана постанова також затверджує Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики та Типове положення про громадську раду при міністерствах, інших центральних органів виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських та районних державних адміністрацій [53].

Постанова носить рекомендаційний характер для органів місцевого самоврядування, що дає їм можливість адаптувати і покращувати роботу громадських рад відповідно до місцевих умов. У положенні про громадську раду можуть бути додатково визначені особливості організації її роботи, зокрема: організаційні форми її діяльності, участь членів ради та залучених осіб у виконанні завдань, організація засідань тощо. Кожен ОМС може вдосконалювати роботу громадської ради, роблячи її максимально ефективною. Для цього важливо, щоб до розробки таких положень долучалися представники інститутів громадянського суспільства, що сприятиме підвищенню рівня

залученості громадськості та ефективності роботи органу.

Дуже популярними серед органів місцевого самоврядування як ефективний інструмент для вирішення спеціалізованих питань, що стосуються конкретних сфер життя громади стали громадські ради «за напрямками». Ці ради створюються для роботи в окремих напрямках, таких як: економіка та фінанси, соціальна політика, освіта та культура, інфраструктура та благоустрій, молодіжна політика, охорона здоров'я та інші. Основна мета таких рад – надавати експертну підтримку та пропозиції у формуванні та реалізації політики ОМС у відповідній сфері. Вони часто залучають представників інститутів громадянського суспільства, експертів, активістів, представників бізнесу та інших зацікавлених сторін для обговорення і вирішення проблем [54].

Переваги громадських рад «за напрямками»:

- спеціалізація: зосередженість на конкретних питаннях дозволяє детально вивчати проблеми і пропонувати конкретні рішення;
- залучення експертів: ради можуть співпрацювати з професіоналами у відповідних сферах, що підвищує якість рішень;
- гнучкість: ОМС можуть створювати ради за потреби, адаптуючи їх до актуальних питань громади;
- прозорість та підзвітність: спільна робота з громадськістю підвищує довіру до місцевої влади і забезпечує більш відкритий процес прийняття рішень.

Такі ради сприяють розвитку співпраці між ОМС і громадою, що дозволяє ефективніше вирішувати проблеми та підтримувати активну участь громадян у житті громади.

Органи місцевого самоврядування створюють різноманітні консультативно-дорадчі органи, щоб забезпечити максимальну інклюзивність та врахування інтересів різних груп населення під час прийняття рішень. Прикладом такого органу є координаційний центр підтримки цивільного населення, який створюється при виконавчому комітеті ради. Цей

координаційний центр є важливим прикладом об'єднання в межах одного органу кількох напрямків, що стосуються підтримки та допомоги постраждалому населенню, зокрема: внутрішньо переміщених осіб (ВПО), ветеранів війни, осіб з інвалідністю внаслідок війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, інших постраждалих осіб.

Координаційний центр дозволяє забезпечити всебічну підтримку цих груп, об'єднуючи їхні потреби в одному органі. Це дозволяє ефективніше координувати допомогу, вирішувати адміністративні питання та залучати ресурси. Центр виступає платформою для співпраці з місцевими органами влади, громадськими організаціями, волонтерами та міжнародними партнерами [55].

Молодіжні ради та ради з питань внутрішньо переміщених осіб є новими та важливими консультативно-дорадчими органами, створеними для активної участі молоді та ВПО у процесі прийняття рішень на місцевому рівні.

Молодіжні ради утворюються при виконавчих комітетах, місцевих радах, а також при головах місцевих громад. Їхньою метою є залучення молоді до формування та реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях. Важливий крок для розвитку цього напрямку був зроблений завдяки постанові Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1198 «Про затвердження типових положень про молодіжні ради», яка затвердила: Типове положення про молодіжну раду регіонального рівня та Типове положення про молодіжну раду місцевого рівня. Ці положення визначають основні принципи діяльності молодіжних рад, їхні функції, організаційні аспекти та порядок утворення. ОМС рекомендується створювати молодіжні ради та затверджувати їх положення з урахуванням типових положень. Молодіжні ради дають можливість молодим людям брати активну участь у розробці місцевих політик, впровадженні соціальних ініціатив та розвитку громад.

Ради ВПО є відносно новим видом консультативно-дорадчих органів,

утворених для захисту прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб. Постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2023 р. № 812 «Про затвердження Типового положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб», ОМС рекомендовано утворювати такі ради та затверджувати положення про їх діяльність.

Ці ради створюються для сприяння інтеграції ВПО, захисту їхніх прав та забезпечення доступу до соціальних послуг. Вони є платформою для обговорення проблем внутрішньо переміщених осіб та розробки рішень на місцевому рівні.

Молодіжні ради та ради ВПО сприяють інклюзивності в управлінських процесах та забезпечують представлення інтересів різних категорій громадян. Ці ради є ефективним інструментом участі громадян у прийнятті рішень, що підвищує прозорість та підзвітність ОМС. Такі органи допомагають налагоджувати діалог між місцевою владою та громадянами, залучати нові ідеї та ініціативи для розвитку громад.

Важливим елементом механізму демократичного управління державою є громадська експертиза. Її проведення регулюється «Порядком сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976. Вона передбачає, що інститути громадянського суспільства та громадські ради проводять оцінку діяльності органів виконавчої влади, аналізують ефективність прийняття та виконання рішень цих органів, а також розробляють пропозиції для розв'язання суспільно значущих проблем. Громадська експертиза дозволяє забезпечити підзвітність та прозорість органів влади, сприяє активному залученню громадськості до процесів управління та контролю за діями виконавчої влади [56].

Її результати мають бути враховані органами виконавчої влади у їхній подальшій роботі для підвищення ефективності управління та відповідності потребам суспільства.

Громадська експертиза не дуже часто використовується органами

місцевого самоврядування. Проте цей інструмент має значний потенціал для залучення інститутів громадянського суспільства до фактичного аудиту діяльності ОМС. Така взаємодія може позитивно вплинути на підвищення рівня довіри громадян до місцевої влади, сприяти прозорості та підзвітності управлінських процесів

Проаналізовані інструменти є лише частиною із можливих, і вони постійно змінюються та удосконалюються залежно від потреб органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства. Вибір інструменту взаємодії залежить від конкретних обставин і цілей, які переслідують сторони. Ось кілька ключових моментів щодо вибору інструментів взаємодії:

1. Консультативно-дорадчі органи є найефективнішими для вирішення довгострокових проблем та розробки стратегічних ініціатив. Вони дозволяють ОМС залучати експертів та представників громадськості для обговорення складних та системних питань.

2. Громадські/партисипативні бюджети ефективні для вирішення короткострокових проблем. Вони мають наочний результат, оскільки жителі бачать прямий вплив на свої громади через реалізацію конкретних проєктів, запропонованих самими громадянами.

3. Громадські слухання дозволяють вирішувати питання, що мають гострий суспільний резонанс, і є ефективними у випадках, коли необхідно залучити широке коло учасників для обговорення рішень.

4. Електронні петиції є швидким і зручним інструментом для вираження думки громадян щодо конкретних питань. Вони часто використовуються для привернення уваги до актуальних проблем і можуть стати ініціатором змін у громадах.

5. Спільні заходи та проєкти між ОМС та ІГС корисні для розвитку партнерських відносин та вирішення локальних проблем, які потребують комплексного підходу.

Інструменти взаємодії ОМС та громадськості еволюціонують під впливом

цифровізації та глобальних тенденцій. Наприклад, зростає роль онлайн-платформ для участі громадян в обговореннях, а також розвитку електронних інструментів (платформи на зразок *e-DEM*, електронне врядування, чат-боти для консультацій тощо). Інтеграція міжнародного досвіду також сприяє розвитку нових форм взаємодії, зокрема, активне запозичення інструментів з країн ЄС, таких як громадські ради, що формуються на рівні окремих категорій громадян (молодіжні ради, ради ВПО).

Таким чином, ефективна взаємодія ОМС та ІГС залежить від правильного вибору інструментів, які відповідають конкретним викликам і потребам. Постійне удосконалення цих механізмів, зокрема через цифрові платформи та активне залучення громадян, сприяє підвищенню ефективності управління на місцевому рівні.

3.2. Особливості взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю в умовах воєнного стану

Виходячи із вище викладеного матеріалу, ОМС функціонують на основі принципів самостійності та невтручання держави в їхню діяльність у питаннях, що належать до їхньої компетенції. Це означає, що забезпечення прав членів територіальної громади є безпосередньою відповідальністю органів місцевого самоврядування відповідної територіальної громади. Однак із введенням воєнного стану виникає низка питань щодо реалізації та забезпечення прав людини в діяльності органів місцевого самоврядування, особливо в громадах, розташованих на територіях, які знаходяться: а) у районах активних бойових дій; б) на тимчасово окупованих чи оточених територіях; в) у громадах, які мають справу з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

У цих умовах органи місцевого самоврядування стикаються з додатковими викликами у забезпеченні прав громадян, зокрема прав на безпеку, житло, доступ до медичної допомоги та інших основних послуг. Крім того, особливої уваги потребують механізми забезпечення прав ВПО, що

включає надання соціальної підтримки, інтеграції на нових місцях проживання, а також створення умов для реалізації їхніх прав у нових громадах. Ці обставини вимагають від органів місцевого самоврядування адаптації своєї діяльності до умов війни, забезпечуючи дотримання прав людини в умовах надзвичайних ситуацій.

Реформа децентралізації, яка передала ресурси та повноваження на місцевий рівень, значно розширила інструменти участі для мешканців громад. Внаслідок цього громади отримали більше можливостей для ініціювання змін, які можуть бути здійснені самими жителями через такі механізми, як:

- бюджети участі – інструмент, за допомогою якого мешканці можуть безпосередньо впливати на розподіл частини місцевого бюджету для реалізації власних ініціатив;

- електронні петиції – механізм звернення до органів місцевого самоврядування з пропозиціями, які можуть бути розглянуті на сесіях місцевих рад;

- консультації під час розробки проєктів рішень – можливість для громадян брати участь у розробці нормативних актів шляхом обговорень і подання пропозицій;

- громадський контроль – механізм, який дозволяє мешканцям контролювати виконання рішень органів місцевого самоврядування, підвищуючи прозорість і підзвітність [57, с. 188].

Ці інструменти є важливими засобами для забезпечення прозорості та підзвітності локальних процесів і закріплені на законодавчому рівні. Однак, в умовах воєнного стану, виникає ряд викликів щодо реалізації цих прав та інструментів участі. Воєнні дії можуть обмежувати доступ громадян до таких механізмів через загрози безпеці, перебої в роботі місцевих органів самоврядування та обмеження комунікації. Детальний аналіз потрібен для розуміння того, як громади можуть реалізовувати свої права в умовах воєнного стану.

В Україні питання взаємодії органів місцевого самоврядування з

громадськістю є одним із ключових напрямів у розвитку державної та регіональної політики. Становлення нашої держави як демократичного європейського суб'єкта передбачає активніше залучення громадян до діяльності органів виконавчої влади. Така взаємодія сприяє підвищенню рівня довіри населення до владних інституцій, а також забезпечує більшу відкритість і прозорість діяльності відповідних органів.

На жаль, Україна сьогодні переживає серйозні потрясіння через воєнний стан, спричинений повномасштабним вторгненням російської федерації, яке розпочалося в лютому 2022 р. Незважаючи на ці виклики, українське суспільство демонструє єдність, згуртованість та стійкість у боротьбі на всіх фронтах. Досвід, накопичений Україною під час війни, засвідчив злагоджену співпрацю органів місцевого самоврядування з військовим командуванням, військовими адміністраціями, волонтерами, представниками бізнесу та підприємцями.

Ця співпраця є показником мобілізації та ефективної взаємодії різних секторів суспільства для вирішення кризових ситуацій та підтримки стабільності, що є важливим кроком у зміцненні демократичних засад української державності навіть у складних умовах воєнного часу [58, с. 44].

Використання інструментів місцевої демократії, таких як громадська участь та доступ до публічної інформації, врегульовані на законодавчому рівні та мають визначені механізми застосування. Однак в умовах воєнного стану, який наразі діє в Україні, реалізація деяких положень місцевої демократії стала частково обмеженою. Це пов'язано, насамперед, з питаннями безпеки, адже під час війни публічна інформація може бути використана ворогом як інструмент для завдання шкоди.

Основні обмеження, які виникають під час воєнного стану, стосуються таких аспектів:

а) форми громадської участі – воєнний стан може обмежувати можливість проведення публічних заходів, зборів, мітингів, громадських слухань або консультативних процесів через загрози безпеці;

б) доступ до публічної інформації – з міркувань безпеки, частина інформації, яка раніше була відкритою для громадськості, може бути обмежена або закрита, особливо якщо її поширення може нашкодити національній безпеці або допомогти ворогу;

в) електронні петиції та бюджети участі – у деяких громадах ці механізми можуть бути тимчасово припинені або адаптовані до умов воєнного часу через необхідність пріоритизації ресурсів і вирішення нагальних проблем.

Досліджуючи прав громадян в умовах воєнного стану, варто наголосити на тому, що деякі права на участь у місцевому самоврядуванні, такі як право на інформацію, участь у бюджетних процесах або консультаціях з громадськістю, можуть бути частково обмежені.

Ці обмеження не є постійними і мають тимчасовий характер, але вони необхідні для забезпечення національної безпеки. Важливо детально проаналізувати, які саме права громадян порушуються або обмежуються в умовах воєнного стану, та розробити підходи для мінімізації негативних наслідків для місцевої демократії. Це включає пошук альтернативних механізмів участі, які можуть функціонувати навіть в умовах обмежень, зокрема через використання цифрових технологій і адаптацію існуючих форм взаємодії з громадськістю.

Під час воєнного стану органи місцевого самоврядування або тимчасово створені на їх основі військові адміністрації стикаються з низкою обмежень, які впливають на доступ громадськості до інформації та участь у місцевих процесах. До таких варто віднести:

а) не оприлюднення проєктів рішень – органи місцевого самоврядування/військові адміністрації можуть не публікувати проєкти рішень, що у звичайних умовах повинні бути доступними для громадськості;

б) закритий формат роботи депутатських комісій та місцевих рад – робота місцевих рад і комісій може не анонсуватися заздалегідь і проводитися у закритому форматі, щоб уникнути витоку інформації, яка може загрожувати безпеці;

в) закриття публічних електронних реєстрів – доступ до публічних реєстрів, особливо тих, що стосуються земельних ділянок або містобудівної документації, може бути тимчасово припинений. Це пов'язано з ризиками використання такої інформації ворогом для нанесення шкоди.

г) призупинення або відтермінування конкурсів громадського бюджету та проєктів бюджетів участі – через особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану та обмеженість фінансових ресурсів, у багатьох громадах тимчасово припинено проведення конкурсів громадського бюджету, а також відкладено реалізацію проєктів бюджетів участі [59, 60].

Ці обмеження викликані необхідністю забезпечення безпеки та збереження ресурсів у критичних умовах. Водночас, це підкреслює важливість пошуку альтернативних механізмів взаємодії громадян із місцевою владою та адаптації процесів участі до умов воєнного часу, зокрема через використання електронних інструментів та цифрових платформ, де це можливо.

Всі зазначені вище обмеження є тимчасовими і мають на меті забезпечення безпеки в умовах воєнного стану. Громадяни не позбавлені повністю права брати участь у житті своїх громад. Важливо підкреслити, що наразі немає жодного законодавчого акту, який би повністю забороняв участь громадян у місцевих процесах. Хоча певні форми участі, такі як публічні збори, консультації або доступ до інформації, можуть бути обмежені через безпекові причини, громадяни все одно мають можливість впливати на життя своїх громад через інші механізми, зокрема:

- електронні форми комунікації – використання електронних платформ для звернень та консультацій;
- звернення до органів місцевого самоврядування – громадяни можуть подавати звернення і пропозиції у встановленому порядку;
- контроль за виконанням рішень – громадськість може контролювати виконання рішень через альтернативні механізми.

Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового

командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, а також гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб визначає Закон України від 12.05.2015 р. «Про правовий режим воєнного стану» [61].

Варто відзначити, що Законом України «Про правовий режим воєнного стану» передбачено обмеження певних прав громадян, визначених Конституцією України. Зокрема, у разі введення воєнного стану, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) та органами виконавчої влади можуть запроваджувати обмеження на деякі конституційні права та свободи, серед яких: заборона проведення мирних зібрань, обмеження права на вільне пересування (введення комендантської години, обмеження вільного пересування в певних територіях), обмеження свободи слова та інформації (контроль за діяльністю засобів масової інформації, обмеження доступу до певних ресурсів і публічних даних), обмеження прав на власність (можливість примусового відчуження майна з компенсацією в умовах воєнного стану), обмеження щодо діяльності громадських організацій (можуть бути введені додаткові вимоги щодо діяльності громадських об'єднань у зв'язку з безпековими питаннями).

Під час дії воєнного стану взаємодія громадськості з органами місцевого самоврядування та використання інструментів місцевої демократії зазнає певних обмежень. Враховуючи всі викладені фактори, доцільно охарактеризувати ці обмеження та особливості реалізації демократичних прав і процесів:

1. *Місцеві вибори* – проведення місцевих виборів під час воєнного стану є неможливим. Відповідно до законодавства, вибори можуть бути перенесені на період після скасування воєнного стану. Це пов'язано з неможливістю забезпечити безпечні умови для їх проведення [60].

2. *Місцеві референдуми* – як і місцеві вибори, референдуми також не можуть проводитися під час воєнного стану через загрози безпеці та

неможливість забезпечити умови для вільного волевиявлення громадян (ч. 1 ст. 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [60]). Окрім цього, інструмент місцевого референдуму не може бути використаний навіть у мирний час через відсутність належного правового регулювання. На сьогодні немає чітко визначеного порядку призначення і проведення місцевого референдуму, а також переліку питань, які можуть вирішуватися виключно через референдум. Після втрати чинності Закону України «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» у 2012 р., питання місцевих референдумів залишилися фрагментарно згаданими в окремих законодавчих актах. Відсутність спеціального закону, який би врегульовував ці процеси, є суттєвою прогалиною у національному законодавстві [62].

3. *Загальні збори громадян* – є теоретично можливими у разі відсутності заборони військового командування. Для цього необхідно завчасно повідомити виконавчі органи відповідної ради, або, у разі створення військової адміністрації на відповідній території, повідомити цей орган та отримати відповідне погодження.

Однак важливо підкреслити необхідність дотримання безпекової складової при отриманні погодження на проведення зборів. Якщо неможливо забезпечити безпеку учасників, доцільно розглянути альтернативні шляхи вирішення питань, які планувалося розглянути на зборах, наприклад, шляхом використання електронних засобів комунікації або консультацій в онлайн-форматі. Незважаючи на воєнний стан, цей інструмент участі офіційно працює, але можуть виникнути труднощі з організацією зборів, особливо в тих громадах, де значна частина мешканців виїхала в безпечніші регіони. Рішення, ухвалені на загальних зборах громадян, підлягають розгляду органами місцевого самоврядування відповідно до встановлених процедур [59, 60].

4. *Місцеві ініціативи* – можливості реалізації місцевих ініціатив значно обмежені, оскільки ініціативи, які передбачають масові заходи, збори або консультації, можуть бути призупинені. Проте електронні ініціативи можуть залишатися доступними, якщо це не створює загроз безпеці.

В цілому, під час воєнного стану цей інструмент участі залишається доступним для мешканців громад навіть у тих випадках, коли засідання ради проводяться у закритому форматі. Питання, запропоноване ініціативною групою, попередньо вноситься до порядку денного засідання. Громадськість повідомляється про день проведення засідання, і це питання обов'язково обговорюється всіма членами ради за участі представників ініціативної групи. Отже, навіть в умовах обмеженої гласності, громадяни мають можливість впливати на порядок денний та брати участь у прийнятті рішень [60].

5. *Громадські слухання* – громадські слухання, як один із механізмів громадської участі, можуть бути тимчасово призупинені або проводитися у закритому форматі. Це робиться з метою захисту інформації та уникнення ризиків, пов'язаних із безпекою громади.

У період воєнного стану організувати та провести громадські слухання дійсно може бути складно. Це пов'язано з тим, що органи місцевого самоврядування зосереджені на вирішенні нагальних питань, таких як військові потреби, допомога внутрішньо переміщеним особам та координація гуманітарної допомоги. Наразі громадські слухання або консультації з громадськістю часто проводяться у неформальному форматі або в онлайн-режимі.

6. *Консультативні опитування громадян* є формою участі, яка використовується для виявлення думки мешканців щодо актуальних потреб та проблем громади [63]. Під час воєнного стану обмежень щодо системності проведення таких опитувань немає – вони можуть проводитися залежно від потреб та запитів громадян. Це дозволяє владі оперативно реагувати на запити громадськості та ухвалювати рішення, які враховують інтереси мешканців [60].

7. *Органи самоорганізації населення (ОСН)* створюються для вирішення окремих питань місцевого значення і можуть бути наділені власними фінансами, майном та повноваженнями. Їх створюють за ініціативою мешканців будинку, кварталу, вулиці чи мікрорайону. Таким чином, жителі населеного пункту через створення ОСН можуть прямо впливати на рішення

місцевої ради та здійснювати моніторинг їх виконання, що робить цей інструмент формою прямої демократії.

В умовах воєнного стану створення ОСН є не лише можливим, але і необхідним інструментом взаємодії громадськості з органами місцевого самоврядування. Особливо ефективним цей інструмент може бути в процесі відновлення зруйнованих територій та інфраструктури. Діяльність ОСН охоплює різні сфери життя громади, тому їхня ініціатива допомагає у вирішенні важливих питань на місцевому рівні. ОСН разом із депутатами місцевих рад можуть представляти інтереси мешканців конкретних територій (будинків, вулиць, мікрорайонів), що допомагає мінімізувати ризики зловживань та корупції. Ще однією перевагою функціонування ОСН є можливість залучення фінансування, оскільки вони можуть отримувати кошти не лише з місцевого бюджету, але і з добровільних внесків мешканців та інших джерел, що не заборонені законодавством. Це робить ОСН важливим інструментом у процесі відновлення та розвитку громад [60].

8. *Електронні петиції* – подача електронних петицій залишається можливим механізмом взаємодії з органами влади, але їх розгляд може бути обмеженим через пріоритетність питань національної безпеки. Однак цей інструмент залишається відносно доступним для громадян в умовах воєнного часу.

Загалом, всі зазначені обмеження є тимчасовими та спрямовані на забезпечення безпеки під час воєнного стану. Основні механізми участі громадян в ухваленні рішень не скасовуються, проте можуть бути відкладені або адаптовані до нових умов.

Висновки до розділу 3

Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю залежить від якості використання таких інструментів, як громадські слухання, консультативні ради, електронні петиції, громадські обговорення, та інші форми залучення громадян. Ці інструменти сприяють забезпеченню прозорості в управлінні, підвищують рівень довіри до органів влади та формують основу

для прийняття рішень, які максимально враховують інтереси громади. Їх належна імплементація посилює соціальну активність і вплив громадськості на місцеву політику.

Цифрові інструменти, зокрема, використання інтернет-платформ для залучення громадян, електронне голосування, а також системи зворотного зв'язку через соціальні мережі і онлайн-форуми, значно підвищують ефективність взаємодії між місцевими органами влади та громадськістю. В умовах цифрової трансформації, такі інструменти стають необхідними для забезпечення оперативного реагування на запити громадян, особливо в умовах воєнного стану, коли фізичний контакт може бути обмеженим.

У період воєнного стану взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю набуває критично важливого значення для забезпечення безпеки, ефективного розподілу ресурсів та мобілізації населення. Залучення громади до процесів управління дозволяє підвищити рівень довіри до влади та оперативно реагувати на загрози, що виникають під час воєнних дій. Органи місцевого самоврядування виступають ключовими координаторами дій між владою та громадянами, забезпечуючи своєчасну комунікацію, організацію евакуації та надання гуманітарної допомоги.

В умовах воєнного стану використовуються нові форми громадської участі, зокрема онлайн-платформи, мобільні додатки та соціальні мережі, що дозволяють швидко збирати й аналізувати інформацію від населення. Залучення громадськості до ухвалення рішень в умовах обмежених ресурсів сприяє більш ефективному розв'язанню локальних проблем і забезпечує активну участь мешканців у житті громади. Ця співпраця допомагає швидше мобілізувати ресурси та підвищити стійкість місцевих спільнот до викликів війни.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження теоретико-методологічних засад взаємодії органів місцевого самоврядування і громадськості демонструє важливість комплексного підходу до управління на місцевому рівні. Взаємодія з громадськістю є необхідною умовою для ефективного публічного управління, забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності діяльності органів влади. Прозоре правове регулювання і активне залучення громадян до прийняття рішень сприяє розвитку демократичних процесів на місцях, що в умовах сучасних викликів є основою стійкого та гармонійного розвитку громад.

2. Європейські стандарти взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості є критично важливими для розвитку демократичного врядування на місцевому рівні в Україні. Їх впровадження сприяє зміцненню правової держави, підвищенню довіри громадян до влади та формуванню культури громадської участі у процесах прийняття рішень. Для України, яка перебуває на шляху євроінтеграції, гармонізація місцевого самоврядування з європейськими стандартами є не лише необхідною вимогою, але й ключовим елементом успішної реформи децентралізації та побудови ефективної, прозорої та інклюзивної системи публічного управління.

3. В цілому, нормативно-правове забезпечення взаємодії органів місцевого самоврядування і громадськості в Україні є важливим фактором для забезпечення ефективності місцевого управління та демократичного процесу. Зважаючи на значний прогрес у створенні правових механізмів, існують суттєві виклики, пов'язані з їхньою реалізацією та сприйняттям населенням. Удосконалення законодавства, підвищення рівня прозорості та доступності інформації, а також активізація участі громадян у процесах управління можуть стати запорукою більшої ефективності та довіри до органів місцевого самоврядування, сприяючи сталому розвитку місцевих громад.

4. Ефективна взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю є невід'ємною частиною демократичного управління та

забезпечення сталого розвитку громад. Використання традиційних інструментів, таких як громадські слухання та консультації, у поєднанні з сучасними цифровими платформами дозволяє органам влади оперативно враховувати потреби та інтереси громадян. Систематичне використання цих інструментів підвищує рівень довіри до органів самоврядування, сприяє прозорості процесів прийняття рішень та інтегрує громадськість у процес публічного управління, що особливо важливо в умовах сучасних викликів, зокрема під час воєнного стану.

5. Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю в умовах воєнного стану є критичним елементом забезпечення сталості управлінських процесів на місцевому рівні. Війна значно трансформувала механізми взаємодії, сприяючи активізації громадянського суспільства, адаптації традиційних управлінських моделей до нових викликів та впровадженню інноваційних інструментів комунікації. Ефективна взаємодія влади та громадськості підвищує здатність органів місцевого самоврядування швидко реагувати на загрози, координувати гуманітарну допомогу та підтримувати соціальну стабільність в умовах надзвичайних ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бортніков В. Особливості участі громадян в концептуальних моделях демократії. *Політичний менеджмент*. 2007. №3. С. 38–50.
2. 12 принципів доброго врядування. Рада Європи. URL: http://www.slgcoe.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Good_Governance12.pdf (дата звернення: 03.11.2025).
3. Кожушко С. Взаємодія як філософське й психологічне поняття URL: <http://social-science.com.ua/article/1221>. (дата звернення 25.06.2025).
4. Теорія управління в органах внутрішніх справ: навч. посіб. / за ред. В. А. Ліпкана. Київ: КНТ, 2007. 884 с.
5. Завальна Ж. Щодо питання врегулювання взаємодії органів публічно влади у договірних формах. *Право України*. 2010. № 7. С. 176–181.
6. Бабінова О. Взаємодія органів державного управління та місцевого самоврядування з громадськістю як предмет теоретичного аналізу. *Вісник НАДУ*. 2004. № 3. С. 345–353.
7. Кононенко М. Соціальна солідарність: витoki, зміст та значення для ефективної взаємодії місцевої влади з громадянами. *Актуальні проблеми державного управління*. 2007. № 2(32). С. 160–167.
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 23.05.2025).
9. Муркович Л. Особливості взаємодії органів місцевого самоврядування і територіальної громади URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03\(10\)/11mlistg.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03(10)/11mlistg.pdf) (дата звернення 15.06.2025).
10. Стойка А. Механізми ефективної взаємодії органів державної влади і громадських об'єднань на регіональному рівні: автореф. дис. к. держ. упр.: 25.00.02. Донецьк: Донецький держ. ун-т управління, 2006. 24 с.

11. Гончаренко В. Теоретичні засади взаємодії органів публічної влади з громадськістю: вітчизняний аспект. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024, № 5(5). С. 277–287.

12. Беззубко Л. Про деякі механізми взаємодії членів громади з органами місцевого самоврядування. *Менеджер ДонДУУ*. 2007. № 1. С. 76–81.

13. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень Ради Європи. 2009. 19 с. URL: <https://rm.coe.int/16802eeddb> (дата звернення: 16.05.2025).

14. Взаємодія з громадськістю в умовах реалізації адміністративної реформи. Івано-Франківськ: Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації, 2012. 195 с.

15. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: навч.-метод. посіб. Київ: [б. в.], 2013. 250 с.

16. Байрак С. Бриль О. Теоретичні засади взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості. *Чинники розвитку суспільних наук у XXI столітті*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 22–23 жовтня 2021 року). Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2021. С. 76–81.

17. Європейська хартія місцевого самоврядування: прийнято 15 жовт. 1985 р. Радою Європи URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036. (дата звернення 21.09.2025).

18. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнято 16 груд. 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Док. ООН A/RES/2200 A (XXI) URL: http://zakon.rada.gov.ua/e5iBip/laws/main.cgi?nreg=995_043. (дата звернення: 20.06.2025).

19. Байрак С. Європейські стандарти взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості. *Політологічні читання імені професора Богдана Яроша*: зб. наук. пр. /за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. С. 9–14.

20. Белоусова Н. Особливості реалізації стратегії інформаційного

суспільства в Європейському Союзі. *Проблеми міжнародних відносин*: зб. наук. пр. 2013. Т. 6 С. 45–56.

21. Байрак С. Еволюція європейських механізмів взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості. *Світоглядна освіта молоді: філософський та психолого-педагогічний аспекти*. Вежа-Друк, 2022. С. 6–9.

22. Рекомендація Rec (2001) 19 Комітету міністрів Ради Європи про участь громадян у місцевому публічному житті: від 6 грудня 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_739#Text (дата звернення: 15.05.2025).

23. Оржель О. Джерела формування європейського адміністративного простору. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_du/2011_2/Orzchel.htm (дата звернення 21.04.2025).

24. Стандарти європейського врядування: навч. посіб. / авт. кол.: І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, С. М. Гладкова [та ін.]; за заг. ред. І. А. Грицяка. Київ: НАДУ, 2011. 184 с.

25. Актуальні проблеми формування та розвитку європейського інформаційного простору: кол. монографія / Є. Тихомирова, Н. Карпчук, А. Митко [та ін.]; ред. Є. Тихомирова. Луцьк: Терен, 2012. 352 с.

26. Карпчук Н. Комунікаційна політика Європейського Союзу: План Д для діалогу, демократії та дебатів. *Науковий вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. 2011. № 20. С. 54–57.

27. Ярошенко В. Транспарентність та відкритість влади як механізми становлення інституту демократичної громадянськості. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. Серія: Політологія. 2012. Т. 182, вип. 170. С. 85–91.

28. Берегой Т. Європейські стандарти регіональної політики та проблеми їх впровадження в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. ДРІДУ. Вип. 2 (28). Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2007. С. 123–130.

29. Посібник з питань партисипативної демократії (демократії участі) на місцевому рівні / за ред. В. В. Толкованова. Київ: Крамар, 2011. 199 с.

30. Загальна декларація прав людини від 10 груд. 1948 р. URL:

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/> (дата звернення 12.06.2025).

31. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята в Римі 4 листоп. 1950 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004. (дата звернення 05.05.2025).

32. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_015. (дата звернення 03.05.2025).

33. Карпчук Н. Засади комунікаційної політики ЄС: Біла книга з комунікацій. URL: http://esnuir.eenu.edu.Ua/jspui/bitstream/123456789/467/1/zasady_kom_pol.doc. (дата звернення 12.03.2025).

34. Терещенко Д. Організаційно-правове забезпечення комунікативної діяльності місцевих органів влади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія держ. упр.». Харків, 2009. 19 с.

35. Бажинова О. Механізми комунікації влади та громадськості в умовах глобалізації. *Публічне управління: теорія та практика*: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарПІНАДУ «ДокНаукДержУпр», 2012. № 4 (12). С. 196–201.

36. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 23.06.2025).

37. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 року № 280/97–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.04.2025).

38. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 р. № 2625-III. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>. (дата звернення 23.04.2025).

39. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України від 31 липня 2000 р. № 928/2000.

URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928/2000>. (дата звернення 03.05.2025).

40. Баровська А. Комунікація влади та громадськості: інституційний аспект. *Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/293/> (дата звернення 26.04.2025).

41. Романенко Є. Комунікація як необхідна складова розвитку сучасного суспільства. *Науковий вісник*. 2012. № 9. URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik9/fail/Romanenko.pdf>. (дата звернення 23.04.2025).

42. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>. (дата звернення 23.03.2025).

43. Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про основні засади державної комунікативної політики»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 січня 2010 р. № 85-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85-2010-%D1%80> (дата звернення 16.08.2025).

44. Про схвалення плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд»»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2012 р. № 220. URL: www.kmu.gov.ua. (дата звернення 03.05.2025).

45. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>. (дата звернення 21.06.2025).

46. Стратегія національної безпеки України: затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015 URL: (дата звернення 03.06.2025).

47. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-

членами, з іншої сторони URL: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine_EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine_EU_Association_Agreement_(body).pdf) (дата звернення 13.05.2025).

48. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> дата звернення: (07.06.2025).

49. Аналіз правового регулювання механізмів місцевої демократії. *Український незалежний центр політичних досліджень*. URL: <http://civil-rada.in.ua/?p=1766>. (дата звернення 23.06.2025).

50. Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від 16.04.2009 року № 1275-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-17#Text> (дата звернення: 22.04.2025).

51. Шкільний бюджет участі. URL: <https://school-budget.e-dem.ua/> (дата звернення: 20.06.2025).

52. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.06.2025).

53. Взаємодія органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства: методичні рекомендації. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/66_vidkryte_uryaduvannya_2023_metod.pdf (дата звернення: 20.05.2025).

54. Взаємодія органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства: методичні рекомендації. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/66_vidkryte_uryaduvannya_2023_metod.pdf (дата звернення: 20.05.2025).

55. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.05.2025).

56. Приданюк О. Особливості взаємодії громадськості з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 5 (33). С. 185–197.

57. Кравчук М. Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. Випуск 1(33). С. 42–46.

58. Використання інструментів місцевої демократії під час дії воєнного стану. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/use-of-local-democracy-tools-under-martial-law> (дата звернення: 19.06.2025).

59. Використання інструментів місцевої демократії під час дії воєнного стану – роз’яснення. URL: ecentralization.ua/news/16695 (дата звернення: 19.06.2025).

60. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 21.06.2025).

61. Співак М., Бухтіярова І., Бухтіяров О. Кваліфікація адміністративних правопорушень, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. Випуск 1 (15). С. 20–31. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/3507/3527> (дата звернення: 20.06.2025).

62. Апель К.-О. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі; пер. з нім. В. Купліна. Київ: Дух і літера, 2009. 430 с.